

Salvador Espriu i la llengua catalana. Sobre *Primera història d'Esther* i algun altre text

Sebastià Bonet (Barcelona)

■ 0

Abans d'entrar pròpiament en matèria voldria fer constar que em sento eximit de presentar Salvador Espriu, perquè entenc que els lectors de la *Revista d'Estudis Catalans (ZfK)* són coneixedors, d'una manera o una altra, de la seva obra o, si més no, de la seva importància com a poeta. De vegades els catalans ens tanquem massa entre nosaltres i, en contra de l'evidència, ens pot arribar a semblar, potser per un històric complex d'inferioritat, que no ens coneix ningú. Però Espriu és, sens dubte, un escriptor reconegut i internacionalment conegut. A Alemanya i als països de parla alemanya, molt particularment: només cal recordar que des de l'any 2007 és a l'abast l'extraordinària edició bilingüe, en tres volums, de la seva *Obra poètica / Das lyrische Werk* (Espriu, 2007), traduïda per Fritz Vogelgsang, el record del qual està molt viu entre tots nosaltres. Però potser cal afegir, a títol d'exemple, que el crític Harold Bloom, després d'haver inclòs Espriu en el seu famós i discutible cànon literari, no s'ha estat de proclamar *urbi et orbe* que el considera com un dels poetes lírics més decisius de l'anomenada Edat Caòtica, al costat de figures com Wallace Stevens, Robert Frost, T.S.Elliott, Paul Celan o García Lorca.

I entrem, doncs, en matèria. Espriu comença a escriure en català en un moment que la proposta de normativització lingüística de Pompeu Fabra és molt lluny de consolidar-se. Les bases, sens dubte, havien estat posades: les normes i el diccionari ortogràfic són de 1913 i de 1917; l'any 1930 apareix la 5ª edició, substancialment modificada, però no definitiva, de la gramàtica normativa, l'anomenada "gramàtica de l'Institut" (Fabra, 1930); el *Diccionari general de la llengua catalana* és del 1932 (Fabra, 1932). Espriu, que evidentment no havia estat escolaritzat en català, aprèn de pressa i bé, a la Universitat Autònoma de Barcelona, tot el que en aquella època es podia

saber sobre la llengua estàndard, que aleshores no s'anomenava així sinó, significativament i d'acord amb una terminologia molt generalitzada, llengua literària. Un terme, aquest, ambigu, perquè per molt que el mestre Fabra hagués insistit que no s'havia de prendre com a sinònim de “llengua de la literatura” o de “llengua dels literats”, de fet es prestava a aquesta confusió. I en la mesura que s'hi prestava facilitava que el model fabriista, que en principi havia de ser adequat a la gran varietat d'usos i registres exigibles d'una llengua normalitzada, es confongués d'una manera unilateral amb la versió noucentista que n'havien contribuït decididament a fixar personatges de la categoria de Josep Carner i Carles Riba. En altres paraules: a començament dels anys 30 es donava per suposat que escriure segons la norma fabriana era fer-ho a la manera d'aquests senyors, és a dir, d'acord amb una determinada estètica i una determinada *manière* (escrit en francès se m'entendrà millor), que ja en aquests anys amenaçava de convertir-se en un cert manierisme.

Esprriu estava cridat a rompre, al llarg de tota la seva producció literària, amb aquest estat de coses, un estat de coses que el desastre de 1939 va contribuir paradoxalment a fixar, i això a través d'una ben intencionada reacció purista, de signe resistencial, que van protagonitzar els gramàtics “més fabriistes que Fabra” obligats a ensenyar català a les catacumbes.

Considerada des d'una perspectiva estrictament lingüística, l'obra d'Esprriu, que no per falsa modèstia ell va decidir de subsumir sota el lema o epígraf genèric d'“Anys d'aprenentatge”, té un interès enorme. Perquè constitueix un intent reeixit de quadrar el cercle, no sé si viciós, de ser absolutament fidel a la lliçó de Fabra sense per això associar-la amb cap model establert des de postulats estètics, sinó obrint-la a tota mena de possibilitats estructurals i expressives. De fet, crec poder afirmar amb una certa autoritat que Esprriu deu haver estat l'escriptor català que ha estudiat més a fons, d'una manera alhora comprensiva i exigentment crítica, la proposta gramatical i lexicològica de Pompeu Fabra. D'entrada, durant els anys de la República, en una època que semblava estar cridat a ser el més gran prosista de la seva generació, es va permetre la demostració –vegin els textos de *Laia* (Esprriu, 1992a), d'*Aspèctes* (Esprriu, 1998) o d'*Ariadna al laberint grotesc* (Esprriu, 1980)– que la llengua normativitzada no només podia ser un instrument perfecte per reflectir una sensibilitat modernista o neo-modernista (quan la veritat establerta proclamava una incompatibilitat absoluta entre modernisme i norma) sinó que, molt particularment, es podia utilitzar, entre ironies i sarcasmes no precisament ben educats, per

dinamitar tots els fonaments en què en aparença es basava, però només en aparença, la civilitat o el civisme de la *ciutat d'ivori* noucentista.

Però l'operació decisiva d'Espriu sobre el català literari –però també sobre la llengua catalana en general– havia d'esdevenir-se en els anys de la postguerra, des del 1939 fins a la data mateixa de la seva mort, el 1985. Des d'una perspectiva genèrica l'operació es reflecteix en un minuciós i poc menys que exhaustiu procés de reelaboració dels seus textos, tant dels anteriors com dels posteriors a la guerra civil. Només per aquest aspecte, encara que segurament no sigui el principal, la seva obra es mereix l'edició crítica en què uns quants universitaris estem ficats des de fa molts anys, de la qual ja han aparegut 15 volums dels 20 programats.

Deixant de banda allò que d'evolució estètica pugui comportar aquest procés –que sens dubte és important, però no decisiu, perquè al cap i a la fi es pot entendre com a coherent amb una voluntat de concisió expressiva que des del començament havia caracteritzat l'escriptor–, el que realment crec que importa és el seu caràcter d'aprofundiment estrictament lingüístic. Amb això voldria al·ludir:

- a) a un procés de selecció adequada del lèxic portat fins a l'últim detall, en funció del gènere i el registre usats; gèneres i registres que, per cert, com és ben sabut, podien aparèixer sàviament mesclats o, més ben dit, dialècticament concentrats, en un mateix text;
- b) a una progressiva opció coherent per les formes de la morfologia verbal i pronominal més apropades a la llengua realment parlada, la qual cosa suposava inclinar-se sovint per solucions que, tot i admeses, no havien estat considerades preferencials per Fabra;
- c) a la fixació d'una sintaxi que podia passar de la màxima senzillesa paratàctica a una complicació extrema de sabor conceptista, però que en qualsevol cas tendia a prescindir fins a l'impossible de les facilitats i de la riquesa artificial d'un sistema de nexes, logicista i arcaïtzant, que havien fet seu els noucentistes (cosa que, per cert, no succeïa, o succeïa dins de límits molt mesurats, en l'escriptura personal del mateix Fabra).

Des d'una perspectiva més particularitzada, em referiré a tres textos que, per raons diverses, es poden agafar com a fites força instructives de la decisiva intervenció d'Espriu en la llengua catalana. En primer lloc, a *Primera història d'Esther* (Espriu, 1995), obra teatral escrita els anys 1947–48, que és el text que conec amb més detall i en relació amb el qual aportaré alguna dada estadística que considero molt significativa; en segon lloc, a la narració “Sota la fredor parada d'aquests ulls” (Espriu, 2001: 22–32), text de l'any 1959 que suposa el retorn d'Espriu a la narrativa, un gènere que havia

deixat de cultivar des de la fi de la guerra civil; i finalment a la novel·la *El doctor Rip* (Espriu, 1992b), text que té la particularitat que se'n coneixen dues versions molt diferents, una de l'any 1931, a l'inici mateix de la carrera literària de l'autor, i una altra dels anys 1972–78, que pot considerar-se com una mostra definitiva de l'últim estadi de la seva escriptura.

■ 1

De l'*Esther* espriuana en puc parlar, em sembla, amb un cert coneixement de causa, ja que vaig estar treballar prop de dos anys i mig en la seva edició crítica. Escrita durant uns anys en què hi havia raons serioses per dubtar de les possibilitats de supervivència del català, Espriu la va considerar, literalment, com un testament de la llengua, entenent el terme en el seu doble sentit jurídic i religiós, però també, sense metàfora, en un sentit específicament lingüístic. Tenim constància que va dedicar unes 1200 aplicadíssimes hores a redactar un text de no més de 50 o 60 pàgines, l'argument del qual li venia donat per un llibre de la Bíblia hebrea que se sabia gairebé de memòria. Sens dubte es tracta d'un text en el qual coexisteixen harmònicament i paradigmàticament els trets més incisius de l'Espriu sarcàstic i, diguem-ne, estripat, els més refinats de l'Espriu liricoelegiac i els més elevats de l'Espriu ètic i profètic, sense oblidar els més secrets de l'Espriu cabalístic o esotèric. Però aquí em limitaré a aportar certes dades concretes que em semblen molt significatives de l'exigència amb què va fer la seva feina en el pla lingüístic. Podrien ser unes altres, però n'escolliré unes quantes que es refereixen a l'ús dels verbs i que inevitablement susciten la impressió, per no dir l'evidència, d'un control absolut i conscient sobre la selecció lèxica efectuada. De fet, són indici d'una variació extraordinària i d'una precisió inigualable, modèlica. Es tracta de les següents:

a) a *Primera història d'Esther* hi apareixen 960 verbs diferents, distribuïts en 1577 incidències;

b) d'aquests 960 verbs només n'hi ha un (*embroncar*) que en sentit absolut no es troba en el *Diccionari general de la llengua catalana* de Fabra, la qual cosa s'ha de considerar com un indici fort d'una fidelitat normativa en certa manera exagerada, si es té en compte que aquest diccionari operava a consciència una proposta d'estandardització del lèxic català que de cap manera havia de prendre's com a tancada. També cal notar, per una altra banda, la presència de quatre formes verbals que d'una manera deliberada i ostensiblement irònica no són normatives, i que precisament per això ana-

ven utilitzades per ridiculitzar i fustigar una determinada manera de parlar d'una certa burgesia de Barcelona (*me'n vai, morigués, m'etivoco, em sosprens*);

c) de les 1577 incidències, 366 corresponen als 40 verbs que en presenten com a mínim cinc, els quals es caracteritzen pel fet de pertànyer al repertori més bàsic de la llengua i són, per dir-ho d'alguna manera, d'un ús repetit obligat en qualsevol text; això significa que Espriu va utilitzar els 920 verbs restants per a només 1211 incidències, una dada que fa del text de *PHE* – ho puc garantir a partir de coneixements estadístics contrastats – una veritable raresa lingüística; tanmateix això no comporta –i és aquí on es posa de manifest l'extraordinària habilitat de l'autor– que el text aparegui com a forçat o estrambòtic, ja que totes i cadascuna d'aquestes incidències resulten perfectament justificades;

d) hi ha més: els verbs emprats una sola vegada són 724, una xifra altíssima que correspon a un 75% del repertori total; cal assenyalar aquí que en el seu moment hi va haver un crític del setmanari *Destino* que a la seva manera es va adonar de la raresa del fenomen, cosa que el va induir a proposar una espècie de teoria, aparentment peregrina, segons la qual l'escriptura d'Espriu consistia en un procés de buidament amb “pincés” de les caselles que per a ell devien consistir les entrades del diccionari; no és que jo cregui que procedís realment d'aquesta manera, però la imatge no deixa de ser, a la seva manera, exacta;

e) de fet, de tots aquests verbs espriuans –sempre beneïts, insisteixo, per l'autoritat de Fabra– es pot considerar que uns 300 dels usats una sola vegada oferien dificultats de comprensió per al lector o espectador diguem que mitjanament culte, la qual cosa pot considerar-se com un índex del lamentable estat de l'ús social del català a finals dels anys 40 i a la vegada com un repte dirigit als que podien i havien de rebel·lar-se davant d'aquesta situació; em consta directament, per cert, que el repte va ser pres molt seriosament per alguns dels més significats components de la primera generació literària de la postguerra: a Maria Aurèlia Capmany i Francesc Vallverdú, per exemple, la lectura de *PHE* els va induir a estudiar a fons el diccionari com a primer deure de la seva condició d'escriptors.

Podria oferir moltes dades més, però no és qüestió de fer-me pesat, sobre els verbs de *PHE* (per exemple, sobre els camps sistemàtics de variació sinonímica que els verbs d'una sola incidència tendien a formar en l'obra). Em limitaré només a una consideració final, que pot servir de resum, sobre la manera de procedir d'Espriu. Es tracta del fet que, si bé en la majoria dels casos els usos de l'escriptor s'adequaven escrupolosament a les definicions de sentit i a les indicacions de recció previstes en el diccio-

nari, en un nombre significatiu d'altres casos aquests usos suposaven una superació meditada i cenyida dels límits imposats per tals definicions i indicacions. Amb això, i no solament a *PHE*, Espriu feia una espècie de crítica silenciosa, lúcida i detallada, de l'obra del gran lingüista català, una crítica que, per cert, li va reportar el que ell mateix anomenava “forts maldecaps”. I és que, segons em consta, el preocupava moltíssim que pogués ser interpretada com una desafecció. Perquè en realitat la seva admiració per la figura de Fabra era absoluta, fins al punt que va expressar-la, poèticament, sota la forma d'una identificació profunda. Em refereixo a una de *Les cançons d'Ariadna* (Espriu: 1986), “El meu poble i jo”, dedicada precisament a la memòria del Mestre, en la qual es poden llegir versos com els següents:

Senyor, servidor?
Som indestriables,
el meu poble i jo.

Tenim la raó
contra bords i lladres
el meu poble i jo.

Salvàvem els mots
de la nostra llengua
el meu poble i jo.

■ 2

“Sota la fredor parada d'aquests ulls” és una narració breu, escrita el mes de novembre de 1972 i oficialment revisada per l'agost del 1976. Com ja he apuntat, suposa un retorn d'Espriu a l'activitat de narrador, després d'haver-se dedicat quasi exclusivament, els anys de la postguerra, a escriure poesia (el gruix de la seva obra lírica) i teatre (*Antígona* [Espriu, 1993] i *Primera història d'Esther*). També diré que, al meu entendre, el text constitueix una de les sàtires més agudes i desesperades que s'ha escrit mai de la terrible grisor quotidiana que Espriu, com tanta gent, va haver de patir durant els anys en què la dictadura franquista semblava no tenir fi. Agafada, però, des d'una perspectiva lingüística, la narració es pot prendre com un document de l'incansable treball minuciós, ric de detalls de tot tipus, que l'autor acostumava a exercir sobre uns textos la primera versió dels quals havia de semblar magistral a qualsevol persona que no compartís la seva exigència lingüística. En l'edició crítica ocupa 283 línies, de les quals em limitaré a citar les 25 primeres. D'acord amb els curadors d'aquesta edició, Gabriella

Gavagnin i Víctor Martínez-Gil, es coneixen quatre estadis del text, entre el de la primera edició i el de l'edició que ells han fixat com a definitiva. En relació amb el fragment escollit, es pot parlar de dotze modificacions (d'alguna se'n coneix més d'una versió), la qual cosa suposa una mitjana d'un canvi cada dues línies que la totalitat del text, per cert, permet de confirmar. El text el dono en la versió definitiva, i després passaré a comentar, una per una, les modificacions introduïdes, amb la intenció de proporcionar una idea concreta, inevitablement parcial però prou il·lustrativa, del que Espriu entenia per “aprendre” a escriure.

- 1 A la darrera missa del matí, que començava caminades ja del tot les dues primeres hores de la tarda, el vicari, llegit en llatí l'evangeli del dia (el qual, perquè aquell any hi havia després de Pentecosta vint-i-vuit diumenges, era el del diumenge cinquè després d'Epifania), es tombà de cara als fidels i el tornà a llegir, no en neulit rosalbacavà, com uns pocs incorregibles el-lusos sempre i vanament esperaven, sinó en la sobrealimentada llengua oficial del país. Cada diumenge, el vicari, que acostumava a celebrar la missa de dues, havia d'advertir el públic de mantenir-se dret, per respecte a la paraula santa que repetiria, però hi havia tothora ingenus que s'asseien de pressa arran del «Per evangelica dicta», disposats a englotir i remuguejar amb placidesa l'homilia, i s'havien de tornar a alçar, davant la caritat severa del vicari, amb un escrúpol de vergonya i una semienriolada confusió. Els astuts i sagços, que solien ser els assidus parroquians, entre els quals es trobava Esmeragde Càndid Arabia, vigilaven cada diumenge aquell segon amb una secreta delícia, que no es traslluïa mai, però, en el capteniment dels subtils. Restablert l'ordre, el vicari procedia a la nova llició, sonora i força intel·ligible, del fragment sagrat i, quan
 - 5
 - 10
 - 15
 - 20
 - 25
- l'acabava, permetia a l'auditori d'asseure's. Venia de seguida la glossa del text, que el vicari procurava de posar a l'abast de tots aquells cervells més o menys reblanits pel paternalisme i pel futbol. El Regne dels Cels —recordava un altre cop avui el vicari— és semblant a un home que manà que se sembrés llavor de blat en el seu camp. Mentre dormien, enllestit el treball, els seus servents,
- ...
- 1) [3–5] Substitució d'un relatiu àton (*que*) per un de tònic (*el qual*), decisió que li facilitava de reestructurar tota la clàusula de relatiu per anteposició d'una subordinada causal amb *perquè*.
 - 2) [8–9] Pas d'una expressió temporal (*cada diumenge*) a una posició inicial emmarcadora, segurament més adequada a la funció d'aquest adverbial.

- 3) [9] Substitució d'un adverbial amb funció de predicatiu sentit com a poc usat (*dempus*) per un adjectiu d'ús corrent (*dret*):
 mantenir-se dempeus → mantenir-se dret
- 4) [10] Substitució d'una perífrasi verbal amb valor de futur immediat respecte del punt d'ancoratge del passat (*anava a repetir*) pel verb en condicional simple (*repetiria*), amb la qual cosa feia ús d'aquest temps amb el seu valor bàsic de futur del passat, un valor que, a diferència d'altres llengües neolatines, es manté viu en català.
- 5) [15–16] Substitució simplificadora d'una clàusula coordinada a una relativa, que s'iniciava amb *i + prep + pronom personal (i entre ells)*, per una relativa explicativa iniciada amb *prep + relatiu (entre els quals)*.
- 6) [15–16] Canvi lèxic que proporcionava un matís de precisió:
 aguaitaven → vigilaven
- 7) [17–18] Supressió, característica d'Espriu, del possessiu de III singular de molts posseïdors (*llur*). La supressió comportava que la solució escollida evitava de presentar cap possessiu:
 ... no es traslluïa mai, però, en llur capteniment →
 ... en el capteniment dels subtils
- 8) [19] Combinació de substitució lèxica d'un adjectiu amb supressió final d'un adverbi temporal, explicable com a resultat de buscar més concisió:
 ... la nova lliçó, ara sonora i força intel·ligible →
 ... ara sonora i força intel·ligible →
 ... sonora i força intel·ligible
- 9) [22] Canvi d'una coordinació de SN termes d'una preposició per una coordinació de SP:
 ... cervells més o menys reblanits pel paternalisme i el futbol →
 ... reblanits pel paternalisme i pel futbol
- Era, segurament, una manera de precisar que es tractava de dos agents ben diferenciats.
- 10) [23] Substitució d' *altre*, no precedit d'article indefinit, per *un altre*, solució segurament més usada en la llengua parlada i més allunyada de l'espanyol, amb reestructuració de la seqüència:
 ... avui recordava altre cop el vicari →
 ... recordava un altre cop avui el vicari

- 11) [24] Substitució d'una construcció factitiva amb *fer* + infinitiu (ja objecte d'un canvi significatiu del temps verbal) per una construcció, de sentit més específic, amb completiva de forma verbal personal regida pel verb *manar*:

... a un home que féu sembrar llavor de blat →
 ... a un home que havia fet sembrar llavor de blat →
 ... a un home que manà que se sembrés llavor de blat

- 12) [25] Incorporació d'un possessiu (*seus*). Notem que es tracta, des d'un punt de vista estadístic, d'una *rara avis*, perquè no hi ha dubte que, en general, Espriu tendia a suprimir tots els possessius que podia:

Mentre dormien, enllestit el treball, els servents... →
 ... els seus servents

Espero que el lector s'hagi fet prou càrrec de la minuciositat espriuana i, també, de l'exigible als curadors de l'edició crítica de la seva obra, l'existència de la qual, encara que només fos per aquest treball de seguiment de les variacions dels textos ja estaria, com abans apuntava, més que justificada.

■ 3

El doctor Rip ens ofereix el testimoni més fàcilment observable de la intervenció d'Espriu sobre el català literari. I això perquè en el seu cas, a diferència de les altres obres, es pot fer una comparació global entre una versió inicial i una versió final substancialment diferents. Vull dir que les diferències entre versions no tan sols consisteixen en un cúmul de modificacions puntuals com les que acabo de mostrar, sinó que resulten d'un canvi estructural que afecta, en un interessant paral·lelisme, tant el contingut o significat de l'obra com la seva forma lingüística.

Recordaré que *El doctor Rip* és, en paraules de l'autor, "la novel·la o potser només un relat" amb què Espriu es va donar a conèixer precoçment, quan encara no havia fet divuit anys, l'any 1931. I he d'afegir que es tracta d'un text que només molt més tard, durant els anys 1972–78, l'autor es va decidir a reincorporar, diguem que oficialment, a la seva obra completa.

Les dues versions mantenen, sens dubte, una essencial identitat, ja que a més de poder-s'hi constatar una conservació de les línies generals de l'argument, en ambdós casos pot dir-se que el tema del suïcidi o, més ben dit, de l'autoeutanàsia, es prenien com a base d'un retrat mental de la màxima intensitat. Tot i així, com deia, són profundament diferents.

Resumiré la versió primera, o primerenca, dient que hi trobem un discurs –un monòleg interior– en què el jo del protagonista es manifesta com el d'un voltereri amb ribets cínics i de vegades platònics, tot dintre d'un cert progressisme convencional; es tracta en definitiva d'un discurs a través del qual no resulta impossible d'entreveure, precisament per sobrecàrrega ideològica i una certa rigidesa, la ingenuïtat pròpia, per molt llest i molt llegit que fos, de l'adolescent que al cap i a la fi era el seu autor. En la versió final, per la seva part, i malgrat que el protagonista s'hi pot prendre com un *alter ego* manifest d'Espriu (cosa que no s'esdevenia en la primera), de fet el personatge hi apareix molt més autònom, i això com a resultat paradoxal, molt controlat, de la condensació d'un bon nombre de trets que dels seus dobles o personatges de si mateix –incloent-hi, molt particularment, el jo líric– el nostre autor havia anat donant al llarg de tota la seva obra.

La diferència a què acabo d'apuntar té una correspondència exacta en el pla estrictament lingüístic. *El doctor Rip I* està escrit, sens dubte, molt correctament; potser, per entendre'ns, *massa* correctament. De fet, ens ofereix la demostració que l'Espriu de disset anys “sabia tot el que cal saber” en matèria de gramàtica normativa catalana (cosa que, precisament, no deixava de ser, en el seu moment, encomiable), però també que la llengua de què disposava, una llengua passada pel sedàs estilístic noucentista, no era adequada (o no ho era d'una manera prou rica) per a l'art de la novel·la: per exemple, pel fet de no poder o no saber respondre satisfactòriament a les exigències del monòleg interior. Cal assenyalar, per una altra banda, que el problema no ha de considerar-se de cap de les maneres com a específic del text d'Espriu, si tenim en compte que els mateixos teòrics del noucentisme havien dictaminat que encara no havia arribat el moment, per al català, d'escriure novel·les.

El doctor Rip II suposa, en primera anàlisi, una condensació molt notable: el mateix Espriu comentava, no sense ironia, que tenia “almenys l'avantatge de ser molt més breu”. Una brevetat que no li impedia, afegirem nosaltres, d'oferir una quantitat d'informació molt superior a la del seu antecessor. De fet, estic convençut que s'ha de prendre com a text de referència fonamental, juntament amb *Les roques i el mar, el blau* (Espriu, 1996), de l'últim estadi de la prosa espriuana, com a model de prosa concisa, precisa, sintàcticament molt controlada i d'una riquíssima variació lèxica. Un model, doncs, que respondria a l'accepció fonamental del que s'entén per ‘clàssic’, en el sentit molt concret de quelcom que mereix ser estudiat en profunditat “en les classes”. Amb això no voldria pas donar a entendre que es tracti d'imitar-lo, de caure en la temptació del mimetisme, d'assumir

com a propi l'estil inconfusible de l'autor, sinó d'aprendre a fons la lliçó que proposava de treure partit de tots els recursos de la llengua. O, en altres paraules, d'identificar-se de veritat amb la seva concepció de l'escriptura com a resultat d'un aprenentatge continu.

Per evitar generalitats, segurament el millor que puc fer és oferir un exemple ben escollit. M'inclino per un fragment de monòleg que en *El doctor Rip* II venia a substituir el que en *El doctor Rip* I sonava a peroració anticlerical i antiburguesa mesclada amb una indignació no gens amagada per la injustícia, l'estupidesa i la maldat. Cito, és clar, l'original (Espriu, 1992b: 86), però m'agradaria que el lector també pogués disposar d'una traducció a l'alemany que li permetés d'aproximar-se a fons no només a l'esperit, sinó també a la lletra de l'original:

Mel·lifluf sermonaires sorneguers prediquen sense treva que ens hem d'estimar, que ens hem de comportar com si fóssim nens, i aquests, els veritables, no unes abstraccions edulcorades, en reaccionar als estímuls i assimilar la informació complexa que reben, solen avorrir amb perseverança, amb tenacitat cruel, sense aprenentatge previ, d'una manera perfecta. Cal bandejar lluites i guerres, sí, agermanar-nos en un perdó recíproc, perquè ens agarbonin, enlluernats, ben dòcils, per a l'última cremada. Des del meu fanqueig, destrio les teranyines del miratge, l'ordit de la trama per a incauts.

Prestaré atenció a uns quants elements d'aquest text, amb la intenció de proposar unes breus pinzellades sobre on podria conduir, en general, una anàlisi de l'escriptura d'Espriu.

- a) Convé fixar-se en l'adjectivació que presenten sintagmes com *mel·lifluf sermonejadors sorneguers* o *abstraccions edulcorades*: es pot prendre, entre altres coses, com a mostra d'una selecció molt exigent.
- b) És notable l'ús intransitiu absolut, perfectament premeditat, del verb *avorrir*: en una primera lectura podria semblar dur, però aviat s'arriba a la conclusió que no es tracta pas d'un ús forçat. Una certa duresa, per buscar i trobar la solució exacta, era una característica de l'autor.
- c) També és digna d'atenció la llarga juxtaposició de complements modals que es dona a *avorrir amb perseverança, amb tenacitat cruel, sense aprenentatge previ, d'una manera perfecta*: fa la impressió d'una cadència sàviament mesurada, i és ben cert que la prosa d'Espriu, no menys que la poesia, se cenyia a patrons rítmics sàviament controlats.
- d) Cal prendre nota, encara que només sigui per curiositat, de l'absència, en el text, de cap possessiu ni de cap adverbi en *-ment*: de fet, puc afirmar que es tracta d'una tendència estilística que és ben bé marca de la casa.

- e) Ens podríem fixar, per acabar, en la ironia, que de tan subtil podria passar desapercebuda i que, doncs, jugava amb un efecte d'ambigüitat premeditat, de la seqüència *perquè ens agarbonin, enlluernats, ben dòcils, per a l'última cremada*. De fet, crec que es pot sostenir que, de totes les figures retòriques, l'única que realment li importava al nostre poeta era aquesta, fins al punt que es pot trobar des del primer fins a l'últim racó dels seus textos. I se m'acut que res millor que aquesta radical condició irònica justifica l'etiqueta de clàssic català contemporani que entre uns quants li hem volgut posar. ■

■ Bibliografia

- Espriu, Salvador (1980): *Ariadna al laberint grotesc* (MOLC; 51), Barcelona: Edicions 62 / «La Caixa».
- (1986): *Les cançons d'Ariadna* (Els llibres de l'Óssa menor; 79), Barcelona: Proa.
- (1992a): *Laia* (Obres completes – Edició crítica; 3), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (1992b): *El doctor Rip* (Obres completes – Edició crítica; 2), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (1993): *Antígona* (Obres completes – Edició crítica; 8), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (1995): *Primera història d'Esther* (Obres completes – Edició crítica; 11), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (1996): *Les roques i el mar, el blau* (Obres completes – Edició crítica; 15), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (1998): *Aspectes* (Obres completes – Edició crítica; 4), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (2001): «Sota la fredor parada d'aquests ulls», dins: *Les ombres / Proses de «La Rosa Vera» / Altres prosas disperses* (Obres completes – Edició crítica; 18), Barcelona: CDESE i Edicions 62.
- (2007): *Obra poètica / Das lyrische Werk*, in drei Bänden. Herausgegeben und übertragen von Fritz Vogelsgang, Zürich: Ammann Verlag.
- Fabra, Pompeu (1930): *Gramàtica catalana*, 5a ed., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona: Llibreria Catalònia.

- Sebastià Bonet, Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana, Gran Via de les Corts Catalanes, 585, E-08007 Barcelona, <sebastia.bonet@ub.edu>.

Zusammenfassung: Auf der Basis von drei Texten aus der Feder Salvador Esprius – *Primera història d'Esther* (1947–48), “Sota la fredor parada d'aquests ulls” (1972–76), and *El doctor Rip* (1931/1972–73) – werden Hinweise und Argumente zusammengetragen, um den Beitrag des Autors zur katalanischen Sprache zu bewerten. Besonderes Augenmerk wird auf die Tatsache gelegt, dass Espriu zwar der Kodifikation Pompeu Fabras treu blieb, sich aber von der noucentistischen Ausprägung des kodifizierten Katalanischen entfernte. ■

Summary: Building on three texts of Espriu – *Primera història d'Esther* [*The Story of Esther*] (1947–48), “Sota la fredor parada d'aquests ulls” [Under the still coolness of these eyes] (1972–76), and *El doctor Rip* [*Doctor Rip*] (1931/1972–73) – facts and arguments are put forward concerning the writer's contribution to the Catalan language. Special attention is drawn to the fact that, even though Espriu remained true to the Fabrian codification, he distanced himself from the version the *Noucentisme* movement had produced. [Keywords: Salvador Espriu, Catalan language, Fabra codification] ■